

pai nemzetet vesz védelmébe az olasz nemzeti türelmetlenség erőszakos beolvasztó kísérleteivel szemben. A modern európai történelemben egyedülálló jelenség tárul elénk: a demokrácia olyan nemzeti jogokkal ruház fel egy 44.000 főnyi rétoromán nemzeti *kisebbséget*, amelyen jogokat maga a közel félmilliónyi rétoromán *többségi* nemzettest még ki nem vott magának.

A rétoromán irodalmi nyelvet *Travers* teremtette meg egy époszával a XV. században. 1648-ban jelent meg *Luci Gabriel* rétoromán bibliafordítása, a *Nuof Testamaint*, mely az új irodalmi nyelvet a falusi néprétegekben is elterjesztette. 1845-ben jelentek meg *Conradin de Flugi* versei. Az újabb rétoromán lírikusok közül említésreméltó *Huonder* és *Caderus*. A németesítés a háború előtti Ausztriában s a növekvő olasz beolvasztás a ladinokat és furlánokat alkalmatlanná tette a rétoromán kultúra kifejlésére. Ezt a szerepet már évezedek óta a svájci romanok töltik be. A svájci rétoromán nyelvtársaság már 1920-ban megnyerte a szövetségi parlament támogatását a romans nyelv művelése számára. Svájcban jelentek meg a világirodalom remekeinek rétoromán fordításai s az utóbbi két évtizedben a romans nyelvmozgalom az iskolák és templomok segítségével egyre szélesebb arányokat ölthetett. Sankt Moritz (rétorománul San Murozzan) fürdőhelyen romans ujság jelenik meg *Fögl d'Engiadina* címmel. A svájci rétoromán nyelvtársaság évkönyve, az *Annalas*, tulajdonképpen népkönyv: naptár is, irodalmi almanach is egyben. A rétoromán hivatalos nyelv bevezetése Graubünden kantonban évtizedes romans kisebbségi munka betetőzése.

A svájci szövetségi tanács nyilatkozatában olvassuk: „Az a körülmény, hogy csupán 44.000 svájci tartozik a rétoromán nyelvközösséghez, nem akadályozhat meg bennünket abban, hogy ennek a nyelvnek az alkotmányos elismerés követelt jogát megadjuk. E nyelv jogi elismerése és fennmaradásának biztosítása szellemi honvédelmünk legelőkelőbb kötelessége“. A svájci rétoromán kisebbség egyenrangúvá tétele a többi nemzetiséggel s felvétele a svájci népek testvéri közösségébe minden bizonynyal erős gátat emel amaz olasz hatalmi törekvés elé, mely a türelmetlen nemzeti kizárólagosság hirdetésével Svájc olasz és rétoromán területeinek bekebelezését készíti elő. (*Farkas Lőrinc*)

**A RUGALMAS FAJELMÉLET.** A napokban történt Németországban, hogy a „Schwarzes Korps“ kipécézte azokat a fajtisztá német tudósokat, akik árjaságuk ellenére zsidó tudósokat tekintenek mesterüknek, s ez árja férfiakat, gúnyosan, „fehér zsidóknak“ keresztelte el. A lap elemző szenvedélyében tovább megy, s megkülönböztet szellem-, érzület- és jellem-zsidókat az *árják körén belül*. Mert — s ez a csattanó — „a zsidó fogalma a fajiságon túl kiszélesítendő.“ Tehát: az árja, a fajtisztá is lehet érzületben, gondolkodásban: zsidó. A fajelmélet rugalmassága ebben a legfrissebb változatában ad abszurdum megmutatkozik. Eredetileg a fajiság jellemzőit testi-alkati vonásokban irták le, (*Günther*) később, különös tekintettel a vezetők (*Hitler, Göbbels*, stb.) kiütköző testi alkatára átmásították a tanítást, s a fajiság sajátos jellemzőit a szellemi szférába tolták át. Tehát egy ősi, jellegzetes „nordische Haltung“ — túl a testi vonások változatain — a szellem és érzület terén alapvető lényege az árja ember típusának. Ebbe a tanításba a rugalmas fajelmélet praktikusai most beleépítik legújabb felismerésüket, hogy lélekben, érzületben a fajtisztá német is lehet zsidó. De nem az tulajdonképpen a fontos, hanem valami más, amit ők nem vesznek észre. És ez a következő: ha tényleg lehetséges, ha tényleg igaz, hogy a fajtisztá is zsidó lelki-szellemi alkatot tükrözhet, akkor éppoly joggal és igazsággal állítható, hogy viszont zsidó egyén is hordozója lehet a „nordische Rasse“

kiválasztott felsőbbrendű faji tulajdonságainak. Ha a zsidó fogalma túlnő a fajiság fogalmán — ahogy ők állítják — úgy hasonló logikával — az árja fogalom is kell, hogy túlnőjön a faji korlátokon. És itt az alapvető ellentmondás, amellyel a német fajteoretikusok önmagukat arcul csapják. Mert vagy sajátos, kiváltságos, egyedüli egyik vagy másik faj jellemzősége s a hozzáfűződő, a fajok tisztaságáról kialakított hit vagy tanítás, vagy a fajok belső jellemzői áttörnek az elméletben megvont kereteket — s a Schwarzes Korps cikke akaratlanul is ezt mondja — s akkor a fajelmélet egész épülete egy csapással, mint kártyavár, összeomlik. Persze, a német fajteoretikusok nem fogják bevallani ezt a szerkezeti ellentmondást, de a tárgyilagos tudomány beismerésük nélkül is tisztában van a fajelmélet tudománytalan kiagyaltságával. (Neufeld Béla)

**ERDÉLYI ZSIDÓ ÉRTELMIÉGI TALÁLKOZÓ.** Napjaink életére legélesebben rávilágító világnézeti ellentétek a civilizált világ összes népeinek értelmiségi rétegeit súlyos válság elé állították. Az értelmiségiek általános válsága a haladással szembenálló erőkhöz való tudatos vagy érzelmi közösségben s a haladásellenes tényezők tudatos vagy érzelmi megtagadásában jut kifejezésre. A fajgyűlölet más népek iránti féktelen gőgjével a minden nép feletti uralom törekvéseit takarja s az ellenállásra gyenge kis népeket megsemmisüléssel fenyegeti. A legtöbb nemzet értelmiségei között e veszedelem megítélésének kérdésében lelküzdhetetlen belső ellentét, sokszor elháríthatatlan belső szakadás támadt.

A mindjobbban terjedő faji gyűlölködés, mely Közép és Kelet-Európa zsidóságát is oly közvetlenül éri, a zsidó értelmiségiek körében a teljességet csaknem megközelítő egységes felfogást kovácsolt össze a haladásellenes erőkhöz való ideológiai szembenállás kérdésében. Ez a súlyos jelentőségű közösségvonás Erdély zsidó értelmiségi körében is fellelhető. Az erdélyi zsidó értelmiség sorait mégis egész sereg belső válság fojtogatja. Erdélyben is, mint Közép- és Kelet-Európa más országaiban, a környező néptestbe való nyelvi és kulturális beolvadás folyamatával szemben, amely az emancipációt követő évtizedekben indult meg, erősen tért hódított a zsidó nemzeti különválás és nemzeti államotthon megteremtésének gondolata. A beolvadás nagyarányú folyamata a világháború és forradalmak után, de kiváltképp a fajgyűlölköző antiszemitizmus terjedésével erősen meglassult, sőt egyes országokban egyenesen a befejeződéshez közeledik. A romániai zsidóság, de különösen a beolvadásra leginkább hajló zsidó értelmiség előtt napról-napra világosabb, hogy a környező néphez való beolvadás útja nem nyitott többé számára, amerre fordul, mindenütt rideg visszautasítás, vagy legjobb esetben hűvös tartózkodás fogadja. Az erdélyi zsidó értelmiség többségi és testvérkisebbségi oldalról egyaránt olyan taszító jelenségekkel találkozott, amelyek elkerülhetetlenül a különválás gondolatát érelték meg. Az erdélyi zsidó értelmiségnek — akár önkéntes felismerés, akár külső kényszerhatások nyomán — döntenie kellett magához a zsidó nemzettest sorsközösségéhez való csatlakozásról.

Ezt az elhatározóan fontos csatlakozást kétségkívül mélyenjáró belső válság előzte meg, főleg a zsidó értelmiség azon csoportjában, mely a zsidóság ügyétől és sorsától eddig távol állva, a zsidó kulturalközösséget alig ismeri, miután nyelvi és kulturális örökségét a környező nemzettől kapta.

Ilyen válságelemekből érlelődött a zsidó értelmiségi találkozó gondolata.